

# Etika internetového výzkumu

# Etika internetového výzkumu (IRE)

- multi- a interdisciplinární obor, který systematicky studuje etické důsledky vyplývající z používání internetu jako prostoru, dějiště a nástroje výzkumu
- internetový výzkum provádí široké spektrum disciplín
- IRE staví na tradici vyvíjené v medicíně, v humanitních vědách a sociálních vědách
- ústřední výzva: vyvinout metodiku výzkumu zaměřenou na objektivní, univerzálně uznávané normy, obsahující současně důležité rozdíly v etice výzkumů jednotlivých oborů → pluralistický přístup
- konvergence aplikované etiky, výzkumných metod, informační a počítačové etiky a komparativní filosofie
- snaha o vyvinutí globální IRE

# Historie IRE

- Belmontova zpráva
- 1996 – jedno číslo časopisu Information society věnováno IRE – často odkazováno dalšími studiemi
- 2002 – Association of Internet Research (AoIR) – etická pracovní skupina v čele s Charlesem Essem vydává zprávu ethical Decision-Making and Internet Research
- 2004 APA zřizuje výzkumnou radu Board of Scientific Affairs advisory Group on Conducting research on the Internet a vydává výzkumnou zprávu
- v letech 2003 – 2004 vydány tři odborné monografie k tematice

# Východiska IRE

- IRE na západě: východisko modely výzkumu lidských subjektů a ochrany lidských subjektů v biologických (medicínská etika, bioetika) a sociálních vědách (psychologie)
- Tři zdroje
  1. profesionální etika – kodexy profesí spojených s počítači (např. kodex ACM)
  2. etické kodexy sociálních věd a humanitních studií. Reprezentace x lidé: ochrana reprezentací (umění, filmověda, humanitní a kulturní studia) – lidé online jsou amatérští umělci nebo autoři produkující práci pod ochranou cypyrightu x ochrana lidských subjektů (sociální vědy) – účastníci výzkumu jsou lidé: ochranné modely lidských subjektů (anonymita, poučený souhlas..)
  3. Informační a počítačová etika

# Etické rámce IRE

- dva základní rámce západní etiky:
- deontologie – etická priorita respektu člověka jako autonomní bytosti – svobodná a schopná ustavit si vlastní morální normy a pravidla
- Požadavek zacházení s člověkem jako s cílem o sobě, ne jako z prostředkem
- autonomie jako cíl – klade řadu práv, povinností a závazků – ochrana subjektu, právo na soukromí, důvěrnost, anonymita, poučený souhlas
- respektování práv bez ohledu na náklady na ochranu
- např. vyvinutí nákladnějšího a komplikovanějšího výzkumného designu, zrušení výzkumu, který porušuje práva a povinnosti
- EU Data Privacy Protection Act, Norský výzkumný kodex

# Etické rámce IRE

- utilitarismus – morální zodpovědnost dána prospěchem a náklady při zajišťování maxima lidského štěstí (fyzické, psychické)
- risk pro subjekt odůvodnitelný ve vztahu k očekávanému prospěchu a důležitosti znalosti
- potenciální prospěch odůvodňuje riskování morální újmy způsobené subjektu, neeliminuje rizika
- kritika deontologové – maximální blaho většiny může odůvodnit znásilnění práv menšin, např. otroctví, výzkumy typu Tuskeeho studie syfilitidy
- U.S. CFR (2005), Anglo-Americká oblast, Asie
- výhody rozlišení:
  1. most mezi výzkumníky a filosofy/aplikujícími etiky: význam etické zkušenosti pro výzkumníky a nefilosofy – pomoc při artikulaci podvědomého tušení → filosofové a etici jsou schopni začlenit od objektivistické tradice etiky
  2. pomoc při artikulaci důležitých rozdílů mezi národními a kulturními tradicemi

# Etické rámce IRE

- feminismus a komunitarismus – zdůraznění role a etického významu osobních vztahů a starosti mezi výzkumníkem a jejich subjektem studia
- zlaté pravidlo – vědec by měl přemýšlet, jak by se sám cítil, kdyby se stal subjektem stejného výzkumného postupu
- individuální subjekt není pouze autonomní, ale lidská bytost, jehož vnímání identity a hodnot je vnitřně propojené s jeho sítí vztahů
- vědec není povinný chránit např. anonymitu a důvěru samotného jedince, ale spíš anonymitu a důvěru subjektu a jeho hlavních blízkých přátel a intimního partnera

# Anonymita/důvěra

- osvobození od fyzické reality v odtělesněném prostoru → pocit anonymity na internetu
- vědci – snaha chránit anonymitu a důvěru účastníků výzkumu i na internetu → boj s novou realitou při designu výzkumu
- poučený souhlas – zaručení důvěry a ochrany soukromí – identita bude ochráněna před všemi cizími osobami, ochrana před uvedením do trapných a rozpačitých situací nebo před hmotnými ztrátami
- Může být online participant anonymní? Jedinec může mít různé identity, ale všechny odpovídají identitě jedince ve fyzickém prostoru
- Může být jedinec identifikovatelný? Hrozba zvláště u citlivých témat. Použití počítačových přezdivek – mohou být dohledány online, pomocí technologických nástrojů v archivech a online diskuzích dostatečný kontext pro identifikaci. Vědec musí zvážit, jak pojmenuje, popíše a anonymizuje online subjekty

# Anonymita/důvěra

- vědec musí přemýšlet o vztahu mezi zobrazovanou osobou a osobou skutečnou – řada problémů:
  1. mechanismus pro skutečnou ochranu online interakcí garantující slibovanou anonymitu. Jaký typ internetového umístění a média je nejbezpečnější? Otázky kolem Survey Monkey, QuestionPro apod.
  2. jak je ochráněna identita subjektu? Šifrování nestačí. Výzkumná data skladována v síťovém cloudu – nebezpečí hackerství a poškození dat. Vědci nemají kontrolu nad online sídly, aby zajistili bezpečnost → etické porušení ne kvůli nedbalosti vědců, ale kvůli podmínkám kontroly, přístup další z online fór, sídel archivů, podpory

# Autorská práva k datům

- zacházení se subjekty jako s postery, jako s autory → jednají jako online veřejní agenti
- zákony v U. S. – všechno odeslané online je chráněno značkou copyright
- vědci řeší otázky:
- je každá citace materiálů online skutečně fair use?
- jak uznávat držitele copyrightu? Jak získat jejich souhlas s přímou citací, zvláště když autoři píší pod pseudonymem a jejich příspěvky jsou v archivu s neplatnou e-mailovou adresou?
- vědci řeší množinu práv (deontologie) – autorství chráněné copyrightem a cenu (utilitarismus) – čas a práce na vyhledání autora a ověření, že je původcem a držitelem práv, získání souhlasu
- vědci proklamují, jak dlouho budou skladovat data – není jasné, jak dlouho e-data vydrží, za jakých podmínek a v jakém kontextu. V online kontextu nejsou vědci schopni data zničit, když nejsou držiteli copyrightu

# Identita

- online identita – komplexní, sociální identity v různých formách v online prostředích: skutečná jména, pseudonymy, uživatelská jména, avátaři apod.
- vědci zkoumají identity v průzkumech, etnografiích, akčních výzkumech, pozorování účastníků → reprezentace identit. Mají pro utajení identity používat uživatelská jména, která si participant vybral, nebo pseudonymy?
- soukromí otevírá také otázky ohledně vlastnictví, integrity výzkumu, důvěry, copyrightu
- př. změnou uživatelského jména ubírá vědec na reálnosti či reputaci uživatele. Vyhledávání textů umožní odhalit širší kontext, než který uvádí ve zprávě výzkumník – potenciální riziko.
- vědec může umožnit participantovi učinit rozhodnutí o reprezentaci – mohou ale nastat problémy kvůli rozdílům v metodologiích oborů
- v poučeném souhlasu lze nabídnout participantovi zkontrolovat zprávu před jejím zveřejněním

# Veřejný x soukromý online prostor

- průzkum, zda členové fóra, listserveru, chatovací místnosti, bulletin boardu apod. je pokládají za veřejný či soukromý prostor - očekávání soukromí určuje roli vědce
- analogie veřejného parku: co lze sledovat ve veřejném parku je vědci dostupné ke zkoumání bez žádosti o povolení, když však sleduje z parku v přílehlém době za okny, jde o soukromý prostor nedostupný zkoumání.
- Je vědec v online prostoru pozorovatel, participant nebo člen?
- př. použití dat z diskuzní skupiny – vědec odstraní kontext, označující známky skupiny, použije data s jiným záměrem než odesílatel → prezentace dat nepřesná
- použití dřívějších dat z archivu zpochybňuje duch poučeného souhlasu. Ochrana subjektu – zvažování následků pro subjekt, zvýraznění může vést ke stíhání subjektu, zpochybnění vztahu konsenzuálního výzkumu
- kontinuum veřejný x soukromý, senzitivní x nesenzitivní. data z kvadrantu soukromý/senzitivní mimo dosah vědce

# Ochrana respondentů

- ochrana individuálních práv ve větším společenském dobru
- poučený souhlas – vědec musí odůvodnit rizika výzkumu , hodnotou potenciálního výzkumu, respondent musí rozumět rizikům a přínosu, co se od něj očekává a co se s daty stane
- poučený souhlas procesuální, ne statický
- zisk poučeného souhlasu v online prostředí:
- fluidita krátkodobého skupinového členství (ti, kteří se na pár minut zalogují a pak odhlásí), dlouhodobé změny ve skupinovém členství
- jedinci s více uživatelskými jmény a identitami
- zajištění že lidé dostanou poučený souhlas a umístění, odkud má být poučený souhlas dostupný
- verifikace, že jedinec pochopil roli subjektu ve výzkumu
- nejlepší proces, jak zajistit poučený souhlas (odkliknutím tlačítka x papírová kopie)
- př. odevzdání výzkumu s prázdným prohlášením
- všdci používající transakční logy – výzkum se netýká lidských subjektů, jde o skutečně anonymní online interakce – poučený souhlas není třeba

# Výběr respondentů

- princip spravedlnosti – všechny subjekty mají stejné právo účastnit se výzkumu, vyloučení podmíněno ospravedlnitelným důvodem
- výběr – výsledek poctivého výběrového procesu – jak individuí, tak i sociálních, sexuálních a etnických skupin
- užitek a zátěž výzkumu distribuována poctivě
- jedinec nesmí být vybrán nepoctivě – Tugeeho experiment
- mnoho online komunit a prostředí jsou vybrané samo-selektované – spravedlivý výběr nejde použít v přísném smyslu
- v online výzkumu spravedlivý výběr v populaci nemusí být možný
- nábor respondentů někdy obtížný – stránky pro anorektiky často odmítají přítomnost vědců. Někteří lidé mohou s výzkumem souhlasit, jiní ne – vědec musí zajistit souhlasícím anonymitu a soukromí a zkoumat pouze jejich interakce. Těžší online než přímo v dějišti.
- hybridní výzkum – most mezi fyzickým a virtuálním, otázka, jak budou respondenti po napsání kritické studie vnímat rizika z fyzického setkání. Důvěra může být porušena v místním prostředí i přes souhlas účasti ve virtuálním výzkumu

# Výzkum minorit

- minorita: všichni pod 18 let považování za speciální populaci, včetně těhotných žen a embryí, vězni, intelektuálně či emocionálně znevýhodnění a hendikepovaní → zvláštní ochrana, prevence
- při posuzování výzkumů – v komisi kvalifikovaný odborník pro specializované skupiny – reprezentuje, chrání jedinečné zájmy
- opatrovník u mentálně postižených, souhlas rodičů k souhlasu dítěte – v online prostředí problém
- vědec na online fórech musí zajistit, že respondenti jsou dospělí, souhlasící dospělí a ne mladiství
- v mezinárodních výzkumech rozdíly ve věku, kdy nutný souhlas rodičů
- vědci se musejí zavázat, že při zjištění znepokojivých či nebezpečných informací je předají vhodnému úřadu – př. dítě zmiňující zneužívání

# Sociální sítě

- problémy s online sledováním od zaměstnavatelů – zázemí a osobní informace o uchazečích
- mnoho uživatelů očekává úroveň soukromí nedostupnou na síti – vnitřně veřejná povaha online komunikace, pocit soukromí mnohdy falešný. Př. e-mail není zapečetěná obálka, příspěvky z listserverů nebo chatovacích místností mohou být zaznamenány a zveřejněny jako v případě USENETu
- otázka, zda očekávání uživatelů mají směřovat úsilí vědců chránit soukromí. Právní přístup – vědci vázáni pouze aplikovanými zákony a prohlášeními o ochraně soukromí samotných stránek (rozpor s poučeným souhlasem – většina uživatelů odkline souhlasím bez pročtení podmínek)
- facebook a Myspace – uživatelé často přidružení k nějaké instituci (škola, organizace) – zapomínají, že rodiče a učitelé je mohou sledovat → mohou si způsobit problémy, profil sledovatelný školitelem, instruktorem, potenciálním zaměstnavatelem
- na FB nelze skrýt všechno, upozornění na změny a poštu profilu přátel funguje podobně jako data mining (ale informace jsou veřejné)
- návrhy některých legislativ (U. S.) znepřístupnit sociální sítě ve školách a ve veřejných knihovnách

# Metoda jako etická volba

- etika výzkumu úzce provázána s metodologií – všechny metodologické volby jsou etickými volbami
- online experimenty – používají jako loterie finanční odměny, ceny nebo kredity (pro studenty), aby přitáhli a udrželi respondenty
- vědec který nevidí respondenta F-t-F není schopen ověřit jeho identitu, ale odměny vyžadují její ověření
- problém opakovatelnosti experimentů – vyžaduje zveřejnění relevantních dat – pohlaví, věku apod. Riziko pro anonymitu uživatelů, pokud ve výzkumu zveřejněny další informace jako doslovné poznámky
- pozorování a výzkumy, kde je třeba detailní popis kontextu – další ohrožení anonymity a důvěry
- respondenti mohou souhlasit, že v publikovaném výzkumu nebudou figurovat jejich pravá jména a texty, které budou použity jen v analýze – respondenti chápání jako autoři, spíš než lidské subjekty
- etika dobrých samaritánů – ochrana jde za požadavky zákonů a minimální požadavky etiky. Př. ochrana soukromí subjektů i na veřejných místech.

# Etika globálního internetového výzkumu

- globální dosah internetu – respondenti čerpáni z různých národů a kultur, výzkumy často mezinárodního kolaborativního charakteru
- jak vyvinout etiku výzkumu legitimní pro vědce a participanty z různých národů, kultur s různou tradicí etiky (deontologická, utilitaristická?)
- př. konflikt mezi U. S. a Norskem o poučeném souhlasu pro audio a video nahrávky ve veřejném prostoru → obě výzkumné etiky stejné východisko – očekávání zahrnutých osob: normativní význam – jiné normy, etický pluralismus
- problém se soukromím mezi západním pojetím (U. S. a Německo) a východním (Čína, Hong-Kong): západ – soukromí je vnitřní a instrumentální hodnota (seberozvoj a vyjádření, svoboda názorů a myšlení, účast na demokratické vládě) x východ – e-ekonomie
- sdílená teorie soukromí a ochrany soukromých dat, porozumění a ospravednění kulturně odlišné
- západ – atomistický jedinec jako držitel práv v demokratické politice x Asie – individuum jako člen větší komunity, pohoda a harmonie společenstva jako zdůvodnění autoritářských režimů